

MOST MEZI MINULOSTÍ A SOUČASNOSTÍ

Jestlipak poselství, které nám ve svých dílech přenechal Jan Amos Komenský, dnešní učitele víc tíží, nebo povznáší? Mají vůbec chuť se jím nechat inspirovat? I když je tolik škol s jeho jménem spojeno už pouhou adresou, obávám se, že pro mnohé je tento odkaz jen mlhavý. Možná i proto se základní škola v Brandýse nad Orlicí, která od roku 2001 nese jméno J. A. Komenského ve svém názvu, už dvanáct let snaží o to, aby nejen pedagogové, ale ani jejich žáci na Učitele národů nezapomínali.

Jediná základní škola v městečku s necelými 1400 obyvateli. Co ročník, to třída, něco málo přes 150 žáků. A přece si svými aktivitami nezádá s mnohem většími školami ve velkých městech. Sportovními soutěžemi počínaje (včetně florbalistů, jednadvacetiletou tradici má Běh J. A. Komenského – letos se ho zúčastnily skoro dvě stovky malých sportovců z okolí) přes hudební a výtvarné akce až k té, která dosáhla nejen celorepublikové, ale i mezinárodní úrovně. Literárně-historická a výtvarná soutěž pro děti a mládež se jmenuje Komenský a my.

Jak se rodí soutěž

„Když jsme hledali, jak motivovat učitele pro další práci, napadlo nás, že bychom mohli jednou ročně – například 28. března, když už jsme ve městě J. A. Komenského – organizovat setkávání učitelů. Nejen od nás, ale že bychom mohli zvát i ty ze škol v okolí,“ vzpomíná Miloslav Dušek, ředitel ZŠ JAK v Brandýse nad Orlicí, jak se rodila jejich specifická tradice. Neměla to být jen společenská sešlost. Předpokládali, že se přítomní pokaždé dovědí něco nového, že si učitelé budou vyměňovat zkušenosti, probírat aktuální školská témata a jejich prostřednictvím se vrátet k myšlenkám Komenského. První setkání se konalo v roce 1998 a rok po roce následovala další. Mezi pozvanými hosty byli komeniologové (ostatně brandýská škola je kolektivním členem Unie Comenius), kteří do každého setkání přispěli zajímavými informacemi. „Napadlo nás, že by nebylo marné připravit soutěž, která by osobnost J. A. Komenského přiblížila také žákům.“

Nultý ročník soutěže Komenský a my v roce 2002 byl prubířským kamenem, tentokrát pouze pro žáky Pardubického kraje. Ten následující s pořadovým číslem jedna už byl jako celostátní oficiálně vy-

hlášen a finančně podpořen ministerstvem školství. Tradice byla na světě.

„Na začátku jsme měli tak trochu obavy, jestli se vědomostní a dovednostní soutěž vůbec mezi dětmi ujme, přece jenom jsme do té doby byli zvyklí hlavně na sportovní klání,“ přiznává ředitel. „Zájem škol nás přesvědčil, že soutěž má mezi ostatními své místo. Za dvanáct let se jen celostátních kol zúčastnilo celkem 4544 soutěžících. Když uvážíte, že z každého školního kola může postoupit jen pět nejlepších prací – není to málo.“

Komenský a my

Soutěž je určena žákům základních a středních škol. Prvostupňoví se účastní výtvarné soutěže, pro druhý stupeň ZŠ je připravena literárně-historická část a středoškoláci se účastní svými literárními pracemi. Čtyřicátka nejúspěšnějších se sejde na třídním finále v Brandýse nad Orlicí, kde se vítězové z 2. stupně ZŠ utkají v testu ze znalostí o životě a díle JAK.

„Dny ale nejsou zaplněny jen samotnou soutěží,“ připomíná učitelka Hana Štusáková. „V doprovodném programu navštíví účastníci Kunvald, kde byla v roce 1457 založena Jednota bratrská, památník J. A. Komenského, dovědí se informace, které pak mohou využít při testu. Součástí programu jsou i koncerty a literárně-hudební pořady, jako je například Vivat Comenius, s nímž k nám přijeli Alfred Strejček a Štěpán Rak. Domnívám se, že v době, kdy děti ovládá internet a mobil jim zužuje slovní zásobu, je soutěž soustředěná na krásu českého jazyka více než vítaná.“

Mezinárodní punc dodaly soutěži výtvarné práce, které do Brandýsa přišly z daleké Brazílie, a literární práce s Maďarska. Ohodnoceny byly zvláštními cenami.

„Soutěž nás spojila i se školami v zahraničí. Ze Slovenska k nám přijela ZŠ JAK z Tvrdosovců. Na Slovensku už po našem vzoru vznikla soutěž se stejným názvem,“ doplňuje Miloslav Dušek. „Partnerství nás spojilo také s jednou maďarskou školou. Už několik let se všechny tři školy pravidelně setkávají, pokaždé je hostitelem jiná.“

Soutěž sice přináší brandýské škole spoustu práce navíc, ale s ní také radost. Jen jedno mrzí. Že na rozdíl od účastníků z 1. stupně ZŠ, kteří pokrývají rovnoměrně celou republiku, je těch druhostupňových zastoupeno poměrně málo. Ze všeho nejméně se do soutěže zapojují střední školy. O pražských školách obecně nemluví. Možná prý jsou pro ně vypisovaná témata příliš náročná. „Naproti tomu musím vyzdvihnout gymnázium v Ústí nad Orlicí, které se pravidelně účastní a jejich práce jsou každoročně na vysoké úrovni,“ připojuje ředitel.

Všechno začíná u učitelů

Tohle konstatování zaznívá jako přes kopírák vždy a všude. Nejspíš proto, že je pravdivé. Brandýská škola sice rozešle mailly s informací o soutěži, ale ne všude se dosta-

nou až k učitelům dějepisu, českého jazyka nebo výtvarné výchovy, kteří se obvykle organizace školního kola ujmou. Ne každý je také ochoten věnovat soutěži své úsilí, ne každý je schopen nadchnout pro ni své žáky. Přiblížit jim život a dílo J. A. Komenského způsobem, který je pro ně zajímavý.

„Osobně si myslím, že může být pro žáky výbornou motivací – a nejen při soutěži. Mnohokrát jsme se s kolegy shodli, že dílo JAK je skutečně nadčasové, jeho myšlenky jsou stále aktuální. Metody, didaktika, psychologie... Až člověk žasne, jak dokázal předvídat,“ obdivuje M. Dušek.

Mluvíme o žácích, ale co učitelé? Nezapomínají také?

„U nás určitě ne. Žijeme ve městě, kde Komenský napsal Labyrint světa a ráj srdce. Jeho duch jako by tu byl s námi. Víme, proč jsme ve škole podepsali petici, aby byl den výročí narození J. A. Komenského uznán jako významný den České republiky. Ostatně i náš ŠVP dostal název Dílna lidskosti. Vidíte, možná že právě lidskost některým školám chybí. Občas se zapomíná i na zásadu postupovat při výuce od jednoduššího ke složitějšímu.“

K odkazu přes bariéry

Nadčasovost přiznávají Komenskému mnozí z těch, kteří ještě na jeho didaktiku nezapomněli. Shodují se však i na tom, že v současném školství je bohužel nastaveno dost bariér, jež v následování JAK brání. Přípomínka číslo jedna pokaždé míří k zbytečné administrativě.

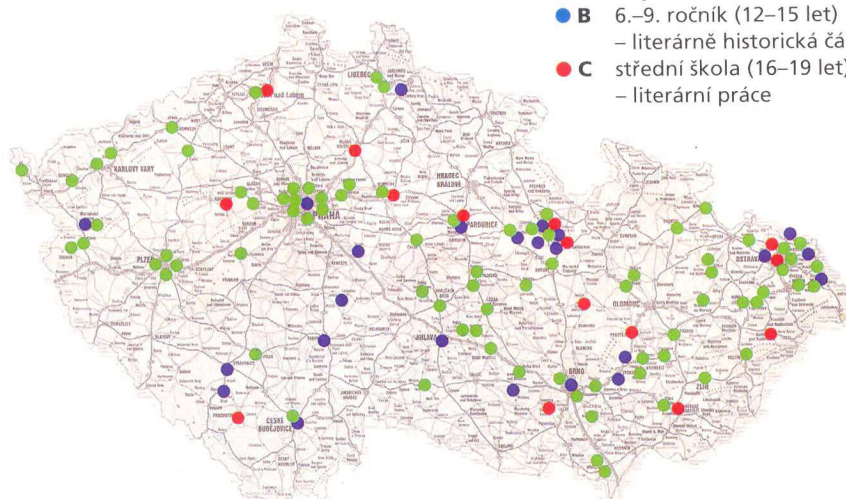
„Nechci vypadat jako notorický stěžovatel, ale když už se na překážky ptáte, tak největší asi klade samotné ministerstvo školství,“ přiznává po zdráhání M. Dušek a dokládá své tvrzení poslední novelou školského zákona. „To, že bylo změněno začlenění druhého cizího jazyka mezi povinné předměty, v mnoha školách postavilo důvod pro vytváření ŠVP na hlavu.“

To když školy musely kvůli druhému cizímu jazyku vyjmout z disponibilních hodin ty, které dotvářely – a někdy i vytvářely – profilaci školy. „Abychom splnili, co jsme splnit měli, museli jsme ŠVP upravit, ale úprava nevycházela z našeho přesvědčení – a to není nikdy dobře.“

Zlaté české ručičky

Kdo ví, jestli ještě pořád tohle přirovnání platí. Když se dáte do řeči s učiteli, jen mávnou rukou. Z mnoha škol dílny úplně zmizely. Tam, kde je ještě mají, žáci v nich údajně netráví zdaleka tolik

Účastníci soutěže v roce 2013

- **A** 1.–5. ročník (6–11 let)
– výtvarná část
- **B** 6.–9. ročník (12–15 let)
– literárně historická část
- **C** střední škola (16–19 let)
– literární práce

času jako dřív. Na škodu věci. „Dílny“, respektive práce s technickými materiály z RVP ZV nezmizely, ale dnešní realita by se asi Učiteli národů nelíbila. Když musela brandýská škola z ekonomických důvodů snižovat počet členů pedagogického sboru, přišla o kvalifikovaného učitele. „Pracovní činnosti sice na rozvrhu máme, ale aprobovaný učitel chybí. Navíc jsme teď kvůli druhému cizímu jazyku museli zrušit pracovní vyučování v 8. ročníku. Ale snažíme se nahrazovat tento hendikep, jak se dá,“ vysvětluje M. Dušek. „Zapojili jsme se do několika projektů se středními školami, výborné kontakty máme například se školou ve Vysokém Mýtě, v Letohradu. Naši žáci tam vyjíždějí na workshopy, v jejich dílnách mohou pod odborným vedením pracovat s různými materiály, s kvalitním nářadím. Chválí si to naši i středoškolská učitelé.“

Poznávat svět

Také tohle je jedna z myšlenek J. A. Komenského. Cestovat, poznávat odlišné kultury, zvyklosti, sbírat zkušenosti, vzdělávat se... Čím menší místo, tím problematičtější ekonomické zázemí rodin, tím obtížnější bývá možnost školy vyjet s dětmi za hranice. Nehledě na množství práce, kterou každý výjezd pro učitele znamená.

„Před učiteli brandýské školy se nejen v tomto směru v úctě skláním,“ zdůrazňuje předseda Asociace pedagogů základního školství Jaroslav Štercl. Sám působí jako zástupce ředitele v základní škole s rozšířenou výukou jazyků, takže ví, o čem mluví. „Tato škola se snaží zajistit dostatek zahraničních kontaktů, aby mohli jejich žáci vyjet za hranice. Není snadné vypsat projekt, čekat, jestli bude uznán, v klad-

ném případě pak zužitkovat a posléze zuřadovat finance. A učitelé to dělají bez ohledu na svůj čas. To je obrovský vklad, který škola žákům dává. Nejsm si jistý, jestli si to rodiče v plné míře uvědomují a péči učitelů oceňují.“

Nejsou to jen kontakty s partnerskými školami na Slovensku a v Maďarsku. Většinou před Vánocemi vyjíždějí učitelé s dětmi na jeden den do měst v okolních státech – do Krakova, do Vídně, do Budapešti. Jednou za dva roky vycestují žáci 8. a 9. ročníku do Anglie, aby si ověřili, do jaké míry angličtinu zvládají.

„V červnu jsme zakončili dvouletý projekt Comenius, první mezinárodní projekt na naší škole,“ prozradila Hana Štusáková, která se ujala role koordinátorky projektu. Zdejší žáci se díky němu setkali s dětmi z Anglie, Polska, SRN a Itálie. Učitelé mohli porovnávat školské systémy, vybavení tříd, pomůcky, metody i organizaci práce. „Musím říci, že jsme byli na naší školu pyšní. Všechno jsme natáčeli na kameru, abychom přinesli domů co nejvíce dojmů. Pan ředitel pak z každého výjezdu zpracoval DVD – pro partnerské školy i naše žáky. Pro děti to byla velká zkušenost. Mnohé byly poprvé za hranicemi, poprvé letěly letadlem. Když bydlí v rodinách, musí zapojit své jazykové schopnosti, ale také se přesvědčí, že je chleba všude o dvou kůrkách.“ Rodiče už se zahraničními aktivitami počítají. I ti, kteří mají hlouběji do kapsy, se snaží na zájezd včas připravit. Vědí, že poznávání světa je to nejlepší, co mohou svým dětem dát.

„Politici mluví o tom, jak se začleňujeme do Evropy, ale na nás je, abychom fráze převáděli do praxe,“ podotýká M. Dušek. „Záleží nám na tom, aby se naše děti v Evropě neztratily.“

Od soutěže a odkazu Jana Amose Komenského jsme se plavně ocitli v každodenní realitě. Ta nadčasovost tu opravdu je.

Soutěž Komenský a my je každoročně vyhlašována Věstníkem MŠMT (Vyhlášení soutěží a přehlídek). Školy pořádají svá školní kola a do ústředního (republikového) kola, které se koná pravidelně koncem března v ZŠ J. A. Komenského v Brandýse nad Orlicí, posílají podle příslušných pravidel nejlepší žákovské práce (více na <http://web.ttnet.cz/zsbrandys/>).